

ZIJN SOBERHEID EN STILTE HET NIEUWE GOUD?

Mijn eenzaamheid, mijn

De Franse schrijver Sylvain Tesson ging zes maanden in een blokhut in Siberië wonen, spendeerde er zijn dagen in monotonie en met nietsdoen en schreef er een boek over. Het werd een bestseller. Wat trekt ons zo aan in de moderne kluzenaar? **Vicky Vanhoutte**

De stilte in plaats van het onop- houdelijke gerinkel, gezoem en geblied van computers en smartphones. De natuur in plaats van de verstikkende drukte en de complexiteit van de stad. Een boshut in de wildernis in plaats van een veel te kleine flat in een dichtgeknepen wereld. De Franse schrijver Sylvain Tesson ontvluchtte Parijs en ging zes maanden in een blokhut wonen in de bossen van de Siberiese taiga. Hij nam mee: zestig boeken, sigaren, liters wodka en de nodige uitrusting om te overleven bij min dertig graden Celsius. Zijn tv-scherm werd een raam met uitzicht op het Bajkalmeeer, zijn dagelijkse bezigheden beperkten zich tot een uur in de weer zijn om water te halen, visvangst, lezen, nietsdoen en wandelen.

Wat hij zocht, vond hij: stilte, rust, eenvoud, in het hier en nu leven en een antwoord op de vraag of hij zichzelf kan verdragen. Hij schreef er het boek *Zes maanden in de Siberiese wouden* over, dat in 2011 in Frankrijk de Prix Médicis voor Essay kreeg.

Twintig jaar geleden ging de jonge Amerikaan Chris McCandless naar net hetzelfde op zoek als Tesson. Ziek van het beklemmende materialisme in zijn land keerde hij de samenleving de rug toe en trok zich als kluzenaar terug in de wildernis in Alaska. Hij wilde er leven van wat de natuur te bieden had en zichzelf vinden. Op basis van zijn dagboeken schreef Jon Krakauer de bestseller *Into the wild*, die Sean Penn later verfilmde tot het gelijknamige kassucces. De caravan in Alaska waar McCandless woonde en waar hij uiteindelijk door ondervoeding stierf, is een drukbezocht bedevaartsoord geworden. Wat trekt ons zo aan in het verhaal van de kluzenaar? Is het romantisch escapisme of is ons verlangen dwingend?

Technostress

'De behoefte aan kluzenaarschap is natuurlijk van alle tijden', zegt de Nederlandse schrijfster en filosofe Joke Hermsen. 'Van

Socrates en Aristoteles tot Hannah Arendt, in de filosofie is het altijd een thema geweest. Om tot een innerlijke dialoog te komen, moet je je terugtrekken uit de wereld. Dat is het beginpunt van het denken.'

Hermsen heeft in haar boeken *Stil de tijd* en *Windstilte van de ziel* uitvoerig geschreven over het belang van rust en verveling en over het verschil in tijdsbeleving in de stad en in de natuur. Ze erkent dat die behoefte in onze samenleving, waarin we met zijn allen 24 uur per dag bereikbaar en online zijn, veel urgenter is geworden. 'We kampen met een online neurose, met technostress', zegt ze, 'omdat we niet kunnen omgaan met onze moderne technologie. Heidegger waarschuwde er al voor: we hebben de vraag naar techniek laten liggen en dus zal de techniek met ons aan de haal gaan.'

De filosofe hamert op het belang van een politiek discours over het gevaar van technologie. Dat is onbestaande. Volgens haar stevenen we met zijn allen af op een burn-out. Ze haalt de Britse wetenschapster Susan Greenfield aan, die aantoonde dat constant online zijn onze cognitieve vermogens verandert, omdat we het belangrijkste aspect, de non-verbale lichaamstaal, ontberen. Gevolg: ons brein wordt autistischer. Ze spreekt over een onderzoek dat aantoonde dat een op de tien min-25-jarigen al te kampen had met een zware burn-out, als gevolg van de technologisering. 'Geen wonder dus dat we ons willen terugtrekken. Al hoeft dat nu niet per se in Siberië te gebeuren', zegt Hermsen. 'Een paar uur per dag je scherm uitzetten is ook al een vorm van afzondering.'

David Van Reybrouck, schrijver van het veelbekroonde *Congo*, voorzitter van PEN-Vlaanderen en bezieler van de G1000, heeft altijd gewandeld, al sinds hij een tiener was. Maandenlang trok hij alleen door Bretagne, Ierland en Schotland. Vorig jaar liet hij zijn razend drukke leven twee maanden achter zich en trok in zijn eentje 860 kilometer te voet door de Pyreneeën, van de Atlantische Oceaan tot de Middellandse Zee.

De Franse schrijver Sylvain Tesson zoekt het geluk in de vrije natuur. © rr

'Ik werk hard en veel en door mijn werk voor de G1000 was ik diep in het rood gegaan', vertelt Van Reybrouck ons. 'Ik moest op adem komen. Als je constant online moet zijn en waanzinnig veel mails per dag moet beantwoorden, zoals ik, leid je noodgedwongen verschillende, versplinterde levens. Terwijl mijn echte aard geconcentreerd werken is, zoals aan een boek als *Congo*.'

'Ik ben dan ook gaan wandelen in de Pyreneeën, omdat ik nood had aan traagheid en eenkennigheid - of monomanie, om het met een negatieve term aan te duiden. Ik heb *Congo* weleens vergeleken met een bergtocht. Eenkennigheid is voor mij in deze tijd het grootste voorrecht.'

Tijd

Tijd is nog zo'n voorrecht in onze samenleving. In zijn blokhut in Siberië verlangt en streeft Sylvain Tesson ernaar de tijd te stollen, stil te zetten en in het hier en nu te leven. Hij wil leven in plaats van geleefd worden. 'Een vrij mens is de baas over de tijd. Wie de ruimte beheerst, is machtig, meer niet. In de stad hebben we geen vat op de minuten, de uren, de jaren. Ze stromen uit de wond van de gepijnigde tijd. In de blokhut komt de tijd tot rust. (...) Ik ben vrij omdat mijn dagen vrij zijn', schrijft hij in zijn boek.

'Zo'n tocht door de Pyreneeën maak je niet in één-twee-drie', zegt David Van Reybrouck. 'Je neemt er je tijd voor, anders kun je onmogelijk onthaasten en tot rust ko-

'Kou, stilte en eenzaamheid zullen in de toekomst meer waard zijn dan goud. Op een overbevolkte, oververhitte, lawaaiige aarde is een boshut een paradijs'

SYLVAIN TESSON
Schrijver

men. Het geweldige is dat je zelf je tempo en je ritme bepaalt.'

Hoe komt het dat waar we in het dagelijkse leven nauwelijks in slagen ons wel lukt in afzondering? 'Onze economie is erop gericht schaarste te creëren', zegt Joke Hermsen daarover. 'De industrialisering had tot doel tijdbesparende machines te maken, maar heeft het omgekeerde bewerkstelligd van wat ze beoogde: een totaal gebrek aan tijd.' In haar werk maakt de filosofe het onderscheid tussen klok- en innerlijke tijd. 'De kloktijd is onze sociale tijd en die hebben we nodig om onze wereld te structureren', vertelt ze. 'Zonder een indeling in uren, minuten en seconden zou het chaos zijn. Alleen heeft de economie dat gegijzeld, door arbeid in tijd te gaan uitdrukken. Alles moet ook steeds sneller gaan, de productie wordt opgedreven. Het volstaat niet meer een smartphone te hebben, neen, je moet elk jaar een nieuw model kopen. Onze samenleving lijdt aan vervangingshysterie.'

Beeld uit 'Into the wild': kluzenaarsverhaal werd kassucces. © rr

koninkrijk

En dat proces accelereert alleen maar.' Het gevolg is dat we achter onszelf aanhollen en gevangenzitten in een race tegen de tijd, die we toch niet kunnen winnen. Dat komt vooral, meent Hermsen, doordat we onze innerlijke tijd, die we niet in uren en minuten kunnen uitdrukken, uit het oog zijn verloren. Zonder bewustzijn van die innerlijke tijd, die afstand neemt van onze ratrace en nietsdoen toelaat, zijn rust of creativiteit onmogelijk.

Bovendien worden we volgens Hermsen verpletterd door keuzestress. Er is te veel aanbod, in de supermarkt, op tv, op het internet, waar je eindeloos door kunt blijven surfen. Die oneindigheid maakt ons knettergek, zegt de filosofe. 'Door dat doorgeslagen aanbod verlangen we naar een armoedig aanbod en monotonie'. Want soms betekent *less* echt wel *more*.

'In de bergen, met alleen het hoogstnodzakelijke in je rugzak, word je geconfronteerd met en geniet je van de eenvoud en soberheid', zegt David Van Reybrouck. 'Toen ik na twee maanden terugkwam in Brussel, vond ik mijn huis plots veel te vol. Ik heb onmiddellijk van alles buitengegooid.'

Tesson vat het zo samen: 'De blokhut, koninkrijk van de vereenvoudiging. Onder de naaldbomen beperkt het leven zich tot hoofdzaken. De tijd die aan de dagelijkse karweitjes wordt ontfutseld, wordt besteed aan uitrusten, nadenken en kleine geneugten. Het scala van dingen die moeten, is beperkt. Lezen, water halen, houthakken, schrijven en thee schenken worden ritue-

len. In de stad gaat elke handeling ten koste van talloze andere. Het bos bundelt wat de stad versnipperd.'

Tijd, eenvoud, eenzaamheid en stilte zijn het kostbaarste goed geworden. 'Het zijn luxe-ervaringen', zegt Joke Hermsen. 'Het worden de nieuwe miljonairs die het zich kunnen permitteren.' Of zoals Tesson het verwoordt: 'Kou, stilte en eenzaamheid zullen in de toekomst meer waard zijn dan goud. Op een overbevolkte, oververhitte, lawaaiige aarde is een boshut een paradijs.'

Leegte

Maar kan die zelfgekozen eenzaamheid niet ook een gevangenis van leegte worden, als de mens teruggeworpen wordt op zichzelf en alleen met zichzelf in dialoog kan gaan?

'Alleen zijn is een sociale daad', zegt David Van Reybrouck. 'Je trekt op met een van de belangrijkste mensen in je leven: jezelf. Je moet een vorm van innerlijke democratie nastreven en zien te vinden. Of zoals Sartre het verwoordde: als je eenzaam bent als je alleen bent, dan ben je in slecht gezelschap.' Het alleen-zijn dwingt je ook jezelf te aanvaarden zoals je bent, zegt Van Reybrouck. 'Het is heel simpel: je raakt zo'n berg op of je raakt hem niet op. Als je in de bergen rondtrekt, vallen alle maskers af. En als je een top hebt bereikt, voel je je nietig en sterk tegelijk. Nietig door de natuur, sterk omdat je iets hebt verwezenlijkt. Zo wil ik ook in het leven staan. Maar soms moet je klimmen om af te dalen in jezelf'

COLUMN

WAT NOOIT GEBEURDE RIK TORFS

Op telefoneren aan het stuur zal u mij nooit betrappen. Maar in mijn auto ligt altijd een boek. Op dit moment: *Sauvegarde* van Imre Kertész, een Franse vertaling van het dagboek dat de Hongaarse Nobelprijswinnaar tussen 2001 en 2003 bijhield.

Kertész past perfect in de mystieke traditie. Dat blijkt op grootse wijze uit de manier waarop hij, overlevende van Auschwitz, durft te schrijven over kleine gelukservaringen in het concentratiekamp. Hij is geloofwaardig in het onvoorstelbare, terwijl veel schrijvers lijken te liegen als ze het over de meest banale dingen hebben.

Sauvegarde dus. Mijn blik valt op 3 mei 2002. Kertész wandelt door de stad, en herinnert zich plotseling een ontmoeting die hij lang geleden had met een buitengewoon mooie vrouw. Ze was pas getrouwd, maar koos een man die niet bij haar paste. Daarover klaagde ze.

Het was winter en grijs. Er viel een treurige miezelregen. Graag waren zij en de schrijver naar bed gegaan, maar er was geen plek waar dat kon. Kertész beleeft opnieuw tot in het kleinste detail de weemoedige tederheid die uit het ongestilde verlangen voortvloeide. Toen. Tweeënvijftig jaar eerder. In 1950 dus.

De herinnering bewijst de kracht van wat nooit plaatsvond. Het verlangen overleeft de vervulling ervan. Was er meer gebeurd, dan had Kertész zich minder herinnerd. De schoonheid van het leven ligt in de lege plekken die het laat.

Nochtans bevinden we ons in een tijd die er alles aan doet om die plekken op te vullen. Er zijn zoveel dingen die moeten, zoveel geschreven regeltjes, papieren en formulieren, rapporten en teksten, maar ook zoveel verplichtingen die we onszelf opleggen, dat we ons niets zullen herinneren.

Daaraan dacht ik toen het eerder deze week weer eens ging over het lerarentekort. Vreemd dat het bestaat. Want wat is er mooier dan spreken over wat je vervult, en daar anderen warm voor te maken?

Anderen? Ook jezelf natuurlijk. Wie graag les geeft, woont in de woorden die hij spreekt.

Misschien moeten we leraren gewoon wat vrijer laten. Hen niet versmachten in rigide leerplannen. Vertrouwen hebben in hun enthousiasme, in hun vermogen om de vonk over te doen slaan. In hun liefde voor de lege plek.

Ik herinner mij twee leraren uit mijn eigen schooltijd zeer in het bijzonder. Leo doceerde Nederlands. Hij concentreerde zich op spraakkunst. Niet op de schoonheid ervan, niet op de constructie van de welluidende zin. Nee, hij jongleerde met abstracte definities. Wat is een woord? Wat is een zin? Definieer een tweeklank.

Tot hij mijn leraar werd, dacht ik van het vak Nederlands te houden. Dat bleek een vergissing. De leraar merkte mijn norse blik. Het vermogen om onverstoorbaarheid te veinzen, had ik nog niet ontwikkeld. Leo werd woedend, en zei dat ik meer respect mocht

tonen voor iemand die tijdens zijn studies de grammatica van P.C. Paardekooper uit het hoofd had geleerd. Leo was een plichtsbewust man. Hij zorgde ervoor dat van de leerstof geen letter 'ongezien' bleef. Want dat was de boodschap. Stof zien. Tot we erin beten.

Toch heb ik van zijn lessen iets overgehouden: een levenslange hekel aan definities. Juristen houden daar trouwens doorgaans niet van. Wie een definitie formuleert, is er zelf door gebonden.

© rr

De schoonheid van het leven ligt in de lege plekken die het laat

Hugo was mijn leraar geschiedenis. Een vak over alles wat voorbij is. Dat is veel. De stof kun je gelukkig nooit helemaal 'zien'. Geschiedenis gaat ook over dingen die gebeurden en die toch niemand zag. Ook over wat nooit gebeurde, en daarom belangrijk was, zoals de afgebroken ontmoeting van Kertész in de anemische straten van Boedapest.

Hugo was slechts vaag op de hoogte van de materie die hij werd geacht over te brengen. Hij sloeg altijd per ongeluk een paar tijdperken over en vergat hier en daar een oorlogje.

Wel herinner ik mij dat hij van Talleyrand hield, en de executie van Savonarola maar half betreurde. Hij kon ook uitleggen waarom, en deed dat met zoveel gloedvolle overtuiging dat hij je tegelijk alle argumenten gaf om hem ongelijk te geven. Wat ik ook deed. Waardoor ik nog altijd van hem hou, en andersom. Dat weet ik zeker. Al zal hij het ontkennen.

Hugo heeft mij geleerd dat onderwijs niet is bedoeld om lege plekken op te vullen. Wel om ze te vinden en erbij stil te staan. Zoals Imre Kertész deed op 3 mei 2002. Misschien is dat wel een kenmerk van onze wat angstige tijd met zijn holle frasen over kennis en innovatie: we weten veel. En we zien weinig.

Rik Torfs is hoogleraar kerkelijk recht aan de KU Leuven.
Zijn column verschijnt elke maandag.